

перекуру три рази посміхнутися й та вже міфічна шкода тютюну зовсім зійде нанівець. Крім того, тимчасова відсутність кисневого підживлення мозку змушує людину після перекуру працювати з подвоєною ефективністю, що не може не позначитися позитивно на якості роботи. Цього не можна сказати про некурящих, розумові здібності яких до кінця дня експоненціально знижуються через монотонне навантаження й кисневе перенасичення.

3. Що саме курити – кожний вибирає сам, перепробувавши безліч сортів сигарет, цигарок, трубкового, самокрутного й нюхального тютюну. Некурящі позбавляють себе такої широкої гами відчуттів, збіднюють свій внутрішній світ. Як курити – нагально важливе питання. Якщо навколо курящого клуби їдконого диму, то, знайте, це димить дилетант, який переводить у повітря надто вже коштовний в умовах України продукт. Щирий і професійний курець спочатку ж бо глибоко затягується, потім довго та ще й переконливою насолодою тримає дим у своїх легенях, де осаджуються й усмоктуються буквально всі ароматні компоненти і особливо смоли. Така людина екологічно не шкідливіша некурящих, оскільки споживає менше кисню. Щоб не викидати разом з недокурком частину коштовного мікрохімічного

складу сигарети (це ж 4000 хімічних сполук!), краще попередньо відірвати й викинути фільтр. А коли вогник сигарети, яка ось-ось догоряє, почне обпалювати ваші тремтячі коричневого кольору пальці, варто надійно насадити цей бичок на сірник і докурити його без залишку, тримаючи за цю імпровізовану ручку.

4. Куряща людина значно краще пристосована до життя, ніж та, що не палить. У критичну хвилину в кишені заядлого курця завжди найдуться сірники чи запальничка, щоб розвести багаття чи освітити шлях у темному під'їзді сучасного будинку. У курящого зовсім немає проблем, якщо він хоче з кимсь заговорити, познайомитися. Варто тільки попросити вогнику. Тому паління особливо рекомендується дівчатам та й молодіцям, які страждають вродженою соромливістю.

5. А єднання поколінь! Солідні дядьки в шикарних одягах та гонорових краватках немов злиденці стріляють у пацанів закурити, перекидаються з ними дружніми репліками. У некурящих, звернімо увагу, рідше є приводи для доброго спілкування.

6. Є й економічний ефект. Адже за запитання до перехожого "Грошей не знайдеться?" можна й "склопотати". Аналогічний же за змістом посил "Закурити не знайдеться?", зовсім ні в кого не викликає негарної реакції.

ВИДАТНИЙ ХІМІК Д. І. МЕНДЕЛЄЄВ І ГОРІЛКА

Г. Ковтун,

Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України, Київ

Дмитро Іванович Менделєєв (1834–1907) – видатний хімік, автор фундаментальних досліджень з хімії, нафтопереробки, фізики, метрології, повітроплавання, метеорології, сільського господарства, економіки тощо. Здається, що в людському досвіді й немає та-

кої галузі, у якій не залишив би слід Менделєєв. Мабуть тому в Росії та й в Україні до багатогранної діяльності Менделєєва додають наші сучасники багато того, до чого він не мав ніякого відношення. Так, з легкої руки історика та журналіста В.В. Похльобкіна

(1923–2000), історія про те, що "Д.І. Менделєєв "реформував" горілку й науково довів..." стала не тільки широко поширеною, але й почала обростати зовсім неймовірними подробицями.

"Д.І. Менделєєв "реформував" горілку й науково довів, що створення горілки, тобто сполучення хлібного спирту з водою, повинно відбуватися не шляхом простого злиття об'ємів, а саме точним відважуванням певної частини спирту. Цей менделєєвський склад горілки й був запатентований в 1894 році урядом Росії як російська національна горілка – "Московська особлива"... Всі положення й технологія нового виробництва горілки було розроблено комісією на чолі з великим російським хіміком Д.І. Менделєєвим".

**В. Похльобкін "Історія горілки".
Москва, 1991.**

З ім'ям Менделєєва стали пов'язувати відкриття секрету приготування російської горілки. Дмитро Іванович науково обґрунтував її "ідеальну" міцність в 40°. А це 60 частин води та 40 частин спирту.

"Докторська дисертація Менделєєва називалася "Про сполучення спирту з водою". Протягом півтора року він вів пошуки ідеального співвідношення об'єму й ваги частин спирту та води в горілці. Менделєєв довів, що ідеальний вміст спирту в горілці – 40% об'ємних. ...При підготовці горілочної монополії було створено спеціальну комісію для розробки різних рекомендацій з її кращого здійснення. Комісію очолив Менделєєв".

**Л. Мірошніченко
"Енциклопедія алкоголю",
Москва, 1998.**

Далі – ще більше. Горілочні бізнесмени та бадьорі дистриб'ютори горілки стали активно залучати ім'я Менделєєва до реклами своєї продукції. А останні кілька років – ще й

будувати на цій вигаданій історії легенди своїх горілочних брендів. Менделєєв вже з'являється перед сучасниками не просто як винахідник "ідеальної" російської горілки, а ще й як великий знавець та й цінитель популярного 40-градусного національного напою.

"Рецепт ідеальної горілки на Русі шукали століттями. Але знайшов його... Д.І. Менделєєв, сам великий знавець і цінитель російської горілки. В 1894 році цей рецепт було запатентовано царським урядом".

**Рекламний буклет горілки
"Російський стандарт", 1999.**

То що ж було насправді? Дійсно, в 1864 році Менделєєв захистив докторську дисертацію "Міркування про сполучення спирту з водою". Ця була його перша серйозна робота щодо розчинів й, як виявилось згодом, вона стала основою створення відомої в хімії гідратної теорії розчинів. Але ж в ній не було ні слова про горілку (переконливо дослідження в цьому напрямку провів директор музею-архіву Менделєєва при Санкт-Петербурзькому університеті, доктор хімічних наук І.С. Дмитрієв). І тим більше, відшукати в цій глибоко науковій праці обґрунтування рецепту "ідеальної" російської горілки при всьому старанні і намаганні нікому не вдасться. В роботі, справді, є вказівка щодо специфічних властивостей суміші з однієї частини етилового спирту та трьох частин води. Однак даний молекулярний склад ніяким чином не відповідає 40 об'ємним відсоткам.

У наступні 20 років Менделєєв взагалі не займався розчинами. І тільки в 1884 році, у розпал своїх досліджень нафти та нафтопродуктів, він знову повертається до проблеми гідратної теорії. 7 травня 1887 року на з'їзді Російського фізико-хімічного товариства він зробив наукову доповідь, яку було присвячено питанню про існування гідратів в розчині складу: етиловий спирт-вода. У цій доповіді, ґрунтуючись на своїх результатах і

даних, які були отримані рядом інших хіміків (у тому числі й закордонними), Менделєєв стверджує, що в розчині утворюється три гідрати спирту. А саме: одна молекула спирту із дванадцятьма, трьома та однією молекулою води. І знову, тут ні слова про горілку. Водний розчин спирту, рівною мірою, як і розчин сірчаної кислоти, чи фенолу, чи лугів, чи інших хімічних сполук служив для нього лише зручними та привабливими хімічними об'єктами для створення загальної хімічної теорії.

З 1893 року, за ініціативи царя Олександра III та під керівництвом міністра фінансів, шанованого випускника Новоросійського (нині Одеського) університету, палкого співініціатора створення Київського політехнічного інституту Сергій Юлійович Вітте (1849–1915), у країні починає готуватися питна реформа. Повчально для нинішніх часів, що для розробки питної монополії міністр звертається за допомогою саме до діячів науки, техніки, юриспруденції, торгівлі. Через рік вже реформується "Комісія для вишукування способів щодо впорядкування виробництва й торгівельного обігу напоїв, які містять у собі алкоголь". Достеменно відомо, що ця Комісія не працювала над технологією виробництва горілки. У неї були зовсім інші завдання. З технологією було й так все зрозуміло ще задовго до останньої чверті XIX століття. Можна навіть стверджувати, що за часів питної монополії її (технологію) було навіть істотно спрощено.

Вітте часто користувався допомогою Менделєєва в роботі над різними державними проектами. На його прохання відомий учений звертався з обґрунтованими листами, виступав, доводив, переконував, їздив по країні з ревізіями, очолював комісії.

І міністр усіляко підтримував ученого. В той час, коли Менделєєв залишив професуру, коли його ігнорувала Імператорська Академія наук, "у всіх газетах над ним посміюва-

лися й робили на нього різні нападки", саме тоді вдячний Вітте надав йому місце керуючого Палатою мір і ваг. У період активної роботи Комісії з розробки питної монополії, Менделєєв був зайнятий реформуванням "Депо зразкових мір і ваг" і часто у державних справах подовгу перебував за кордоном. Комісія не могла вибрати й тим більше затвердити та запатентувати рецепт 40-градусної горілки. Але добре відомо, що Комісія затвердила, обов'язковий для всієї Російської імперії, монопольний асортимент алкогольних напоїв. Достеменно відомо, що цей асортимент був таким: "Звичайне вино 40°", "Столове вино 40°", "Спирт 57°", "Спирт 90°", "Спирт 95°". Отже, якби ж то горілка в 40° була "ідеальною" за міцністю, за смаковими сприйняттями та ще й мінімальними наслідками для організму, то навіщо було випускати алкогольні напої за іншою міцністю? А після революції та громадянської війни, тобто за часів відомої "любви" радянського уряду до Менделєєва, алкогольні заводи виробляли горілку ніяк не міцнішою за 30 градусів. Присутність у монопольному асортименті 40° напою не було чимось новим. І до питної монополії міцність хлібного вина була саме в 40°. Крім того, у винокурному виробництві задовго до Менделєєва існувало умовне мірило – "цебро в 40°". Іншими словами, яким би міцним не був етиловий спирт, його завжди наші предки вперто перераховували на 40°!

Справедливості заради, не можна писати, що Менделєєв взагалі не мав ніякого відношення до горілки. У монографії "Дослідження водних розчинів за питомою вагою" (1887, розділ IV), присвяченої саме спиртовим розчинам, ним приводиться зведена таблиця значень питомих ваг водних розчинів спирту при різних температурах. Варто зазначити, що ця таблиця й донині є основою практики метричних таблиць виробників горілки. Але цю зручну для практиків таблицю ще в 1824

році створив зав. кафедрою Дерптського (нині Тартуського) університету Ж. Гей-Люссак (1778–1850). В 1895–1896 роках Менделєєв був головою Комісії... щодо виноградного вина. У зв'язку із цим він пише велику (названу ним "коротку") пояснювальну записку щодо акцизних оподаткувань слабких спиртних напоїв. У ці ж роки з'явилося його декілька докладних і досить великих статей в Енциклопедичному словнику Брокгауза і Ефрона з різних питань: "Каління", "Нафта", "Вогнетривкі матеріали", "Періодична закономірність хімічних елементів", "Винокуріння". Є там і стаття "Горілка". Але її автором є фізико-хімік, професор І.І. Канонников (1854–1902). Історичні факти свідчать, що рецензентом цієї статті був Менделєєв. З доступних енциклопедичних статей, із матеріалів Міністерства фінансів, зі

спогадів самого вченого, із численних монографій про Менделєєва зовсім не слідує, що він винахідник горілки, що саме йому і тільки йому належить "ідея" 40-градусної.

Тож, використання деякими горілочними олігархами імені великого російського вченого-хіміка Менделєєва є не що інше, як введення сучасного покупця в оману, спроба залучити знамените ім'я до реклами своєї продукції.

Горілку на Русі п'ють уже багато сторіч, пили її задовго до Менделєєва з міцністю і в 38°, і в 40°, і в 45°, і в 50°, і навіть в 56° (єрофеїч), і будуть пити її. Тому що "Руси есть веселие пити, не может без того быть!"

І на самий кінець, подивимося на поштову марку, яку присвячено 100-річчю Періодичної системи хімічних елементів. Перед Менделєєвим художник зобразив штоф, склянку і символ хімії-реторту. Основою цього малюнка послужив портрет Дмитра Івановича у хімічній лабораторії. Ця робота належить талановитому художнику М.О. Ярошенку (ксилографію портрета можна побачити в 2-у томі 13-го видання "Основ хімії" Менделєєва). На портреті роботи Ярошенка реторти і штофа немає. Там зображено цілком сучасний хімічний посуд. А великий хімік з пером у руці обмірковує результати дослідів. На марці ж можна розгледіти, що Дмитро Іванович як нібито призадумався: невже ж бо нащадки дійсно повірять у нині розхожі домисли, та й будуть величати його творцем рецепту російської горілки?

